

Јован Базић*

*Учитељски факултет, Универзитет у Приштини –
Косовска Митровица*

Ева Бујвид Курек

*Факултет за међународне политичке студије, Јагелонски
универзитет у Кракову*

Жарко Обрадовић

Факултет безбедности, Универзитет у Београду

СРБИЈА И ИЗАЗОВИ ЕВРОПСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА**

Сажетак

У овом раду се разматрају различити аспекти савремених политичких догађаја и процеса који све више доводе у питање могућност опстанка Србије у евроинтеграцијским процесима, чији је крајњи циљ остваривање пуноправног чланства у Европској унији. Ово је један од кључних приоритета и стратешки циљ актуелне спољне политике Србије. У том контексту се нарочито указује на: еволуцију опредељења за чланство у ЕУ након петооктобарских промена и ток реформских процеса који воде томе; на асиметричне, непринципијелне и непредвидиве политичке услове и ултиматуме који се постављају Србији у преговарачком процесу, међу којима је најтежи признање независности Косова, чиме се

* Електронска адреса аутора: jovan.bazic@pr.ac.rs

** Овај чланак је резултат рада у оквиру научног пројекта Института за политичке студије у Београду *Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у процесу међународних интеграција*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (број пројекта: 179009).

дестабилизује Србија, нарушава њен територијални интегритет и суверенитет; као и на друге политичке појаве које доводе у питање перспективу њеног чланства у ЕУ. Циљ овог рада је да, на основу анализе релевантних докумената, резултата новијих истраживања и литературе, као и непосредних запажања тенденција релевантних политичких процеса, укаже на основне политичке чиниоце који успоравају Србију у евроинтеграцијским процесима; а потом, покуша да елаборира питања жељене и нежељене будућности Србије на европском путу. У методолошком приступу, у овом раду, доминира аналитичко дескриптивни метод, као и компаративни метод чији је смисао да објасни специфичности критеријума и услова који се постављају Србији за пријем у чланство ЕУ у односу на друге земље које су већ примљене или оне које су у преговарачком процесу као и Србија.

Кључне речи: Србија, Европска унија, Косово, Западни Балкан, евроскептицизам, спољна политика

1. УВОД

Од распада социјалистичке Југославије Србија је у различитим државним творевинама (СР Југославија, Државна заједница Србије и Црне Горе, Република Србија) водила прилично неусклађену спољну политику са различитим приоритетима, мењаним у складу са државним и националним интересима, унутрашњим потребама, међународним околностима и циљевима политичких елита које су водиле државу. У суштини, основни политички циљ био је спречавање дезинтегрисања државе и унутрашња политичка, економска и социјална стабилност. Од петооктобарских промена, спољно-политички циљеви и приоритети одређивани су у складу са неолибералним програмом радикалних реформи, при чему су били фокусирани на превазилажење дугогодишње изолације земље и њено активно ангажовање на реинтеграцији у међународну заједницу. У складу са тиме, дефинисана је и нова спољна политика, која је свеобухватно изложена најпре у експозеу министра иностраних послова СРЈ, Горана

Свилановића, у Савезној скупштини (24.10.2001).¹ Касније су и званичници Србије, нарочито председници Републике и премијери, указивали на многе елементе „нове спољне политике” и њене приоритете, што је садржано и у различитим државним документима.² Улазак у Европску унију се све више издвајао као главни приоритет спољне политике, јер, како се сматрало, то је био основни предуслов „опште стабилизације и консолидације земље”.³ Међутим, процес приступа ЕУ текао је веома споро због нових и све тежих политичких услова за чланство у Унији, али првенствено због „последика нерешених политичких и институционалних проблема који су наслеђени из претходне деценије”.⁴ Осим тога, у процесу приближавања ЕУ, као и реализације других спољнополитичких циљева и свеукупних друштвено-политичких и економских промена, земља се суочавала са различитим проблемима и озбиљним изазовима. Међу њима, свакако је био најважнији борба за очување суверенитета и територијалног интегритета земље, најпре СР Југославије, а потом и Србије, након нелегалне и једнострано проглашене независности Косова и Метохије, као и признавање такве независности од стране већине земаља чланица ЕУ и многих држава у свету. Ови чиниоци су веома битно допринели унутрашњој нестабилности земље и њеном положају у међународним односима. С друге стране, у овим догађајима су веома значајан утицај имали и спољнополитички чиниоци, исти они који су имали одлучујућу улогу и у разбијању социјалистичке Југославије (Немачка, Енглеска, САД). Када се и то има у виду, онда се неминовно поставља питање да ли ће ЕУ и водеће земље Запада дозволити Србији да се придружи ЕУ и оствари пуноправно чланство у њој?

1) Goran Svilanović, „Ekspeze u Saveznoj skupštini SRJ”, Beograd, 24. oktobra 2001, u zborniku: *Spoljna politika Srbije: strategije i dokumenta*, (priredili: Nataša Dragojlović, Stanislav Sretenović, Dragan Đukanović, Dragan Živojinović), Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2011, стр. 278–303.

2) Резолуција о придруживању Европској унији (2004), Национална стратегија Србије за приступање Србије и Црне Горе Европској унији (2005), Резолуција Народне скупштине о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике Србије (2007), Стратегија националне безбедности (2009) и Стратегија одбране Републике Србије (2009).

3) Слободан Самарџић, *Европска унија: систем у кризи: са студијом случаја о односима Србије и ЕУ*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића Сремски Карловци, Нови Сад, 2016, стр. 331.

4) Duško Lopandić, *Evropska integracija između nacije i globalizacije*, Arhipelag, Beograd, 2017, стр. 191.

Или, да ли Србија може издржати континуиране притиске и непредвидиве политичке услове који јој се намећу на путу ка ЕУ, чиме се угрожава њена стабилност, територијални интегритет и политички суверенитет?

2. ЕВРОПСКА УНИЈА КАО СПОЉНО-ПОЛИТИЧКИ ПРИОРИТЕТ СРБИЈЕ

Основни приоритети у спољној политици свих постпетооктобарских владајућих елита, лидера и политичких странака које су партиципирале у власти, били су одбрана суверенитета и територијалног интегритета земље и интеграција у Европску унију, а потом: побољшање и унапређење односа са суседним земљама и регионална сарадња; развијање и продубљивање односа са великим силама (САД, Русија, Кина); успостављање билатералне сарадње са земљама Азије, Африке, Латинске Америке, Аустралије и Океаније, нарочито обнова сарадње са земљама из Покрета несврстаних; сарадња са српским заједницама у региону и дијаспори; јачање економске сарадње и учешће Србије у глобалним и регионалним финансијским институцијама и организацијама. Редослед ових приоритета се мењао, али у суштини они су остали исти још од њиховог прокламовања 2001. године. Међутим, на лествици ових приоритета увек је доминирало питање чланства у ЕУ. Основни разлог који се у Србији истиче зашто се тежи чланству у ЕУ, како указује Тања Мишчевић, званичник владе Србије, јесте да се након реформи у приступним преговорима, створи „модерна и ефикасна држава и квалитетнији живот грађана”.⁵

Србија је, још као чланица СР Југославије, постала део *Процеса стабилизације и придруживања* (новембар 2000), чиме се обавезала на постепено усклађивање сопственог законодавства са правним тековинама Уније, као и на њихову доследну примену. То је изгледало као најзахтевнији, али и достижан, услов за чланство у Унији. Зато је и први премијер Србије након петооктобарског преврата, Зоран Ђинђић, истицао да је нужна реформа законодавства по стандардима

5) Tanja Mišćević, „Dragi čitaocē”, u brošuri: *Pregovaračka poglavlja: 35 koraka ka Evropskoj uniji*, Informacioni centar EU u Beogradu, Beograd 2015, стр. 2.

ЕУ, јер „ми желимо да се прилагодимо Европској заједници и њеном законодавству да би смо за десет година, најкасније, постали члан Европске заједнице”.⁶ Пуноправно чланство у ЕУ и приступ Партнерству за мир је прокламовано и у скупштинској резолуцији као стратешки циљ спољне политике Србије,⁷ а потом и у националној стратегији о приступању Европској унији.⁸

Након распада заједничке државе са Црном Гором и конституисања Републике Србије као самосталне државе, није дошло до битнијих промена у спољној политици. У новој ситуацији, најпрече је било да се сачува стабилност у земљи и заокружи процес конституисања институција сагласно новом Уставу. У том смислу су дефинисани и приоритети владе коју је предводио Војислав Коштуница. Он је истицао да је чланство Србије у ЕУ програмско опредељење владе, али да то „ни у којем случају не може бити компензација за било какве уступке када је реч о територијалном интегритету Србије”.⁹ Међутим, од почетка 2008. године, приступ и пуноправно чланство Србије у ЕУ све је више долазило до изражаја као приоритет у њеној спољној политици. То је било препознатљиво и у ЕУ, па је убрзо дошло до потписивања *Споразума о стабилизацији и придруживању* (ССП). А потом је влада Србије усвојила програм за интеграцију у ЕУ.¹⁰ Тиме је направљен значајан институционални искорак ка кандидатури и пуноправном чланству у ЕУ. У овом програму су дефинисани прецизни оквири за усклађивање домаћег законодавства са *acquis communautaire*. Питању чланства у ЕУ значајна пажња је посвећена и у Стратегији националне безбедности, где су изложени и приоритети спољне политике Србије, где се истиче да је: „Стратешки приоритет Републике Србије (јесте) убрзавање

6) Zoran Đinđić, *Ekspozе u Skupštini Srbije*, 24. januara 2001. u Beogradu, Internet, <http://www.zorandjindjic.org/govori/ekspoze-dr-zorana-%C4%91in%C4%91i%C4%87-u-skup%C5%A1iti-srbije?format=simple>, 17/07/2018.

7) Резолуција о придруживању Европској унији, *Службени гласник РС*, Београд, бр. 112/04.

8) Канцеларија за придруживање Европској унији, *Национална стратегија Србије за приступање Србије и Црне Горе Европској унији*, Влада Републике Србије, Канцеларија за придруживање Европској унији, Београд, 2005.

9) Војислав Коштуница, *Сагласност око пет кључних програмских принципа политике нове Владе Србије и Црне Горе Европској унији*, Београд, 15. мај 2007, Internet, <http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=67095>, 17/07/2018.

10) Влада Републике Србије, *Национални програм за интеграцију у Европску унију (НПИ)*, Влада Републике Србије, Београд, октобар 2008, стр. 8–9.

процеса придруживања и приступања Европској унији”.¹¹ Затим, да ће Србија наставити са политичким и економским реформама у складу са европским стандардима, као и да ће испуњавати и друге услове на путу европских интеграција. На сличан начин су ови приоритети заступљени и у Стратегији одбране, где се кроз призму безбедносног окружења, интереса и политике Србије виде и њени спољно политички приоритети.¹² У складу са овим стратешким одређењима и позитивним сигнаlima из Брисела, Србија је 22. децембра 2009. године поднела захтев за чланство у Унији, а Европска комисија је 12. октобра 2011. године усвојила позитивно мишљење о чланству Србије. Након тога, Европски савет је 1. марта 2012. објавио да је Србија постала „званични кандидат” за чланство у ЕУ.

Од 2012. године, када је Европски савет доделио статус кандидата Србији за пријем у ЕУ и победе Српске напредне странке на председничким и парламентарним изборима, чланство у Унији постаје апсолутни приоритет у спољној политици Србије. То су све учесталије истицали сви српски званичници, нарочито председници Републике и премијери. Томислав Николић је на почетку свог мандата истакао „да је европски пут Србије пут будућности”.¹³ А премијер коалиционе владе, Ивица Дачић, да је циљ његове владе наставак преговора о чланству Србије у ЕУ, „то је циљ који морамо да остваримо”.¹⁴ Фебруара 2013. године донет је и први Национални програм за усвајање правних тековина ЕУ. Тиме је Србија велику пажњу посветила усклађивању сопственог законодавства са правним тековинама Уније, као и изградњи стабилних институција и капацитета за функционисање унутар ЕУ. Уједно, Србија је, у циљу достизања стандарда успостављених у свим областима друштвеног живота европских друштава, започела организациону и технолошку реконструкцију привреде како би одговорила на савремене тржишне захтеве. Крајем исте године Народна скупштина је донела резолуцију о њеној

11) Стратегија националне безбедности Републике Србије, *Службени гласник РС*, Београд, бр. 28/09.

12) Стратегија одбране Републике Србије, *Службени гласник РС*, Београд, бр. 88/09.

13) Томислав Николић, *Говор приликом инаугурације*, Београд, 11. јун 2012, Internet, <https://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=172623>, 17/07/2018.

14) Ивица Дачић, *Експозе поводом избора нових чланова Владе*, Београд, 30. август 2013, Internet, <http://www.srbija.gov.rs/pages/article.php?id=208267>, 21/06/2018.

улози и начелима у преговорима о приступању Унији, у којој се истиче да је циљ Србије „стицање пуноправног чланства у Европској унији у најкраћем року”.¹⁵ Убрзо су започети и приступни преговори о чланству Србије, а потом је одржана прва Међувладина конференција о приступању Србије ЕУ (21.01.2014). Предвиђено је да се преговори одвијају у оквиру 35 преговарачких поглавља. Тиме је започет преговарачки процес и отварање преговарачких поглавља, са циљем „да Србија буде у потпуности спремна да преузме обавезе из чланства у Европској унији до краја 2018. године, како би могла да постане чланица Европске уније почетком наредног буџетског периода ЕУ”.¹⁶ Међутим, у процесу приступних преговора, до краја 2018. године, отворено је дванаест поглавља,¹⁷ од којих су привремено затворена само два (поглавља 20 и 26).¹⁸

Од пролећа 2014. године, када је премијерску функцију преузео Александар Вучић, а потом и председничку, изгледало је да се европски пут Србије знатно убрзава. Он је још на почетку свог мандата истакао да је наставак преговора о приступању ЕУ приоритетан процес и „уколико будемо вредно радили, верујем да би Србија до краја ове деценије могла да постане чланица Европске уније”.¹⁹ Вучић је у сваком погледу показивао одлучност и доследност опстајања на европском путу. Том циљу је било посвећено све. Покренута је целокупна друштвена инфраструктура (сви политички ресурси владиног и цивилног сектора, економија, дипломатија, државна администрација, правни поредак, медији) и убрзане реформе друштвеног система. Тада је „Србија (је) отпочела јасан, одлучан, иако још, чини се, дуготрајан и неизвесан процес приступања Унији”.²⁰

15) Резолуција о улози Народне скупштине и начелима у преговорима о приступању Републике Србије Европској унији, *Службени гласник РС*, Београд, бр. 112/13.

16) Tanja Mišević, „Savremeni odnosi Srbije i Evropske unije”, u zborniku: *Izazovi spoljne politike Srbije*, (priredila: Jelica Minić), Fondacija Fridrih Ebert, Evropski pokret, Beograd, 2015, стр. 16.

17) Европска комисија, *Република Србија: Извештај за 2018. годину*, Европска комисија, Београд, 2018.

18) Ewa Bujwid – Kurek, “Państwa o proveniencji jugosłowiańskiej w procesie rozszerzenia Unii Europejskiej – refleksja politologiczna”, *Politeja*, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 54/2018, стр. 10.

19) Александар Вучић, *Експозе председника Владе Републике Србије*, Београд, 27. априла 2014, Internet, <http://www.srbija.gov.rs/pages/article.php?id=208780>, 18/07/2018.

20) Duško Lopandić, *Evropska integracija između nacije i globalizacije*, нав. дело, стр. 205.

Осим сарадње са институцијама ЕУ, за Србију је посебно била важна билатерална сарадња са државама њеним чланицама, јер и оне појединачно утичу на преговарачки процес. Нарочито се истицало да треба успостављати дугорочно партнерство са најзначајнијим државама Уније, пре свих са Немачком и Француском са којима Србија остварује највећи обим трговинске размене и интензивне политичке контакте. Такође, велика пажња се посвећивала и земљама које су у последњој деценији приступиле ЕУ и које Србији пружају подршку у процесу европских интеграција или јој праве сметњу на том путу.

3. БАРИКАДЕ СРБИЈИ НА ЕВРОПСКОМ ПУТУ

Од краја 2000. године, када је Србија кренула европским путем, у намери да постане чланица Европске уније, она континуирано наилази на велике препреке, неподвижене и асиметричне услове, политичке проблеме и конфликте. Критеријуми за пријем у чланство ЕУ, који су утврђени у Копенхагену (1993) и Мадриду (1995), као што су: политичка и економска стабилност, прихватање правног наслеђа Уније и његова имплементација у националним законодавствима, у случају Србије остали су у сенци многобројних политичких услова и ултиматума.²¹ Међутим, допунски критеријуми за државе Западног Балкана, кроз које је уведен Процес стабилизације и придруживања, доспели су у први план и они су постали неподвидиви. Осим тога, Србији су постављани многи услови који нису постављани другим балканским земљама. То се нарочито показало кроз ултимативну природу Уније по питањима сарадње са Хашким трибуналом, у процесу издвајања Црне Горе из СР Југославије и Косова и Метохије из Србије.

Питање сарадње са Хашким трибуналом је стално постављано у свим контактима између представника Уније и српских званичника. Зато „све до 2011. и изручења Ратка Младића, сарадња са Хашким трибуналом била је први и

21) Видети шире: Ewa Bujwid-Kurek, "Republika Serbii w kontekście kryteriów kopenhaskich – studium politologiczno-prawne", *Horyzonty Polityki*, Instytut Nauk o Polityce i Administracji Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków, 4/2013, стр. 125–147.

кључни услов за наставак европских интеграција Србије”.²² ЕУ и „међународна заједница” оптужили су политичко и војно руководство Србије, као и српске лидере у Хрватској и Босни и Херцеговини из деведесетих, због тога што су се супротстављали разбијању Југославије и успостављању нове геополитичке мапе на њеном простору. Зато су најистакнутији српски официри и политичари оптужени за ратне злочине, а потом прогањани, хапшени и испоручивани Хашком трибуналу.²³ Многи од њих су тамо и окончали своје животе, укључујући и бившег председника Србије, а потом и СР Југославије, Слободана Милошевића. Према томе, изгледа да је приоритет Уније у односима са Србијом био да се рат из деведесетих заврши тако што ће Срби прихватити пораз, а њихови политички, војни и полицијски челници бити кажњени. Ради илустрације, довољно је указати само на два примера. Позитивна студија о изводљивости добијена је тек након изручења војних и полицијских генерала (2005); а статус кандидата за пријем у ЕУ добијен је неколико месеци након изручења генерала Ратка Младића (2012). Зато је и Европски парламент у својој резолуцији поздравио сарадњу Србије са Хашким трибуналом.²⁴

Унија је подржавала сепаратистичко понашање Црне Горе, готово истоветно као што је подржавала и друге сецесионистичке процесе у Југославији током деведесетих. Децембра 2004. године, у време почетка преговора о Споразуму о стабилизацији и придруживању, ЕУ је наметнула приступ „двоструког колосека” (*twin track*) на основу којег Србија и Црна Гора треба засебно да преговарају о трговинском делу, а Државна заједница СЦГ о политичком делу Споразума. Тиме су Србија и Црна Гора у ЕУ фактички засебно третиране, као две одвојене и независне целине, што је касније све више долазило до изражаја. Истовремено, у овај процес, као и у процес придруживања Унији у целини, су се све више укључивали чиниоци цивилног сектора чији су интереси били

22) Миша Ђурковић, *Илузија Европске уније*, Catena mundi, Београд, 2015, стр. 213.

23) Пред Хашким трибуналом оптужен је и један број босанских муслимана, косовских Албанаца и Хрвата. Међутим, сарадња са Хашким трибуналом није представљала Хрватској проблем за пријем у Европску унију.

24) European Parliament resolution of 18 April 2013 on the 2012 Progress Report on Serbia (2012/2868(RSP)), Par. 11.

углавном дисфункционални у односу на интересе Државне заједнице СЦГ.²⁵ Осим тога, прихватање двоструког колосека био је један од кључних услова за објављивање позитивне студије о изводљивости у пролеће 2005. године. Други услов је био прихватање Споразума о измени Уставне повеље, према коме је требало да се најпре одрже избори за парламент Државне заједнице па тек онда да се расписује референдум о независности Црне Горе. Унија је, посредством свог изасланика, изнудила да се ипак прво одржи референдум о независности Црне Горе, па тек онда избори за парламент Државне заједнице.²⁶ Наредне године (2006), расписан је референдум на коме је изашло 55 одсто грађана Црне Горе и уз толерисање многих нерегуларности, одлучено је да се Црна Гора издвоји из Државне заједнице Србија и Црна Гора.²⁷ Истовремено, док је Унија одлучујуће утицала на разбијање заједничке државе Србије и Црне Горе, она је, супротно Дејтонском споразуму, водила политику централизације Босне и Херцеговине, односно њене интеграције укидањем Републике Српске, што је дошло до изражаја нарочито током јесени 2009. године када су ЕУ и САД синхронизовано настојале да наметну уставне промене које би измениле државно уређење БиХ. Основни разлог томе био је, како се тврдило, „да је БиХ нефункционална држава и да се мора централизовати како би лакше и ефикасније испуњавала услове на свом кретању ка ЕУ”.²⁸ И у томе је јасно изражена непринципијелна политика Уније према Србији у односу на друге државе Западног Балкана.

У случају Косова и Метохије, цепање Србије је настало након НАТО бомбардовања СР Југославије. Још од почетка ове агресије Косово је добијало сву помоћ западних земаља да се конституише као комплетна држава. У почетку, политика Уније према Косову, изражена у ставу *стандарди пре статуса*,

25) Овакав став Уније је утемељен у неофункционалистичком гледишту улоге држава у процесу интеграција где се указује да државе нису доминантни актери у међународном систему, већ да у том процесу треба да учествују различити актери који нису ограничени домаћим политичким оквиром. Видети шире: Ben Rosamond, *Theories of European Integration*, Palgrave, New York, 2000, стр. 55.

26) Миша Ђурковић, *Илузија Европске уније*, нав. дело, стр. 209.

27) Видети: Јован Б. Маркуш (приредио), *Бијела књига: референдум у Црној Гори 2006.: зборник докумената*, ИИЦ Народна мисао, Подгорица, 2007.

28) Слободан Самарџић, *Европска унија: систем у кризи: са студијом случаја о односима Србије и ЕУ*, нав. дело, стр. 318.

била је да се прво постигну одређени стандарди (изградња институција, повратак прогнаних и обнова њихових кућа); а потом да се приступи разматрању статуса. Међутим, ово није дуго трајало. Већ, током 2004. године започети су притисци да се хитно решава статус Косова. Преговори о статусу Косова вођени су у Бечу, током 2006. и 2007. године, посредством Марти Ахтисарија (*Martti Oiva Kalevi Ahtisaari*), бившег председника Финске и званично су окончани без успеха. Сви предлози Србије су одбијени.²⁹ Србија, као и Савет безбедности УН, нису прихватили предлог за решење статуса Косова, познат као *Ахтисаријев план*.³⁰ Учесће Србије у овим преговорима било је само још један у низу услова за наставак европских интеграција, посебно за потписивање Споразума о стабилизацији и придруживању. Након овог неуспеха, као и неуспеха преговарачког процеса тројке (САД, ЕУ и Русија), САД и Европска унија, започеле су припреме за једнострано проглашење независности Косова. Савет министара ЕУ је, неколико недеља пре проглашења независности Косова, усвојио заједничку акцију о мисији ЕУ, познату као ЕУЛЕКС.³¹ Овом мисијом Унија је, након проглашења независности Косова преузела полицијску контролу, администрацију и оперативна дејства на Косову и Метохији, истовремено потискујући мисију Уједињених нација (УНМИК). Касније се све више испостављало да је улога ЕУЛЕКС-а била да пружи логистичку подршку за изградњу државних институција на Косову, а НАТО да обезбеди војну подршку за проглашење независности и њену одрживост. Скупштина Косова је 17. фебруара 2008. године прогласила независност, а сутрадан су министри држава чланица ЕУ донели закључке у којима се указује на приврженост принципу територијалног интегритета свих држава, осим Србије, где је Косово одређено „јединствен случај”.³² Сврха употребе ове фразе је

29) Жарко В. Обрадовић, „Косовски замрзнути конфликт”, у зборнику: *Глобализација и глокализација* (приредили: Урош Шуваковић, Оливера Марковић-Савић, Владимир Чоловић), Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица; Српско социолошко друштво, Београд; Институт за политичке студије, Београд, 2017, стр. 638–639.

30) Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement (CSP), 2 February 2007.

31) Council Joint Action 2008/124CFSP of 4 February 2008 on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX Kosovo, *Official Journal of the European Union*, L 42/92.

32) „Савет понавља приврженост ЕУ принципима Повеље УН и Хелсиншког завршног акта, између осталог и принципима суверенитета и територијалног интегритета у свим резолуцијама Савета безбедности. Подвлачи своје уверење да, имајући у виду сукоб из

„избегавање одговорности због сопственог учешћа Уније у кршењу међународног права”.³³ Независност Косова су одмах признале или подржале 22 од 27 држава чланица Европске уније, као и њене институције. Ово признање очигледно је противно међународном праву, али и критеријуму из Солунске агенде о „поштовању начела неповредивости границе, мирног решавања спорова и сарадње у региону”.³⁴ Унија је наставила са притисцима на Србију, инсистирајући да она ради на започињању „добросуседских односа са Косовом” и да своју политику према Косову и Метохији усклађује са Ахтисаријевим планом, односно да фактички призна независност. Крајем 2010. године, уз посредовање ЕУ, започети су директни разговори између званичника Србије и представника косовских Албанаца. Притисци Уније да се изврши фактичка интеграција Срба у државни систем „независног Косова”, делимично су прихваћени осим за четири северне општине. Након председничких избора (2012), убрзо је дошло до прихватања Споразума о интегрисаном управљању границом, чиме је фактички успостављена граница између Србије и њених територија на југу – Косова и Метохије. Убрзо је (априла 2013) усвојен *Први споразум о принципима нормализације односа између Београда и Приштине*. Њиме је Србија одустала од управљачких функција и у четири општине на северу Косова и Метохије, прихватила косовско законодавство у свим питањима Споразума (општинска самоуправа, судство, полиција) и обавезала се на пуну примену четири претходно закључена споразума (међусобно признавање универзитетских диплома, размена података из катастарских и матичних књига, функционисање ЦЕФТА споразума, управљање граничним

деведесетих и продужен период међународне администрације под Резолуцијом 1244, Косово представља *јединствен случај (sui generis)* који не доводи у питање ове принципе и резолуције” (Council Conclusions on Western Balkans, PRESS, 18. February 2008). Да Косово није *sui generis*, већ случај нелегалне сецесије убрзо су показали слични догађаји у Грузији када су се отцепиле њене покрајине Абхазија и Јужна Осетија, које су се позивале на *случај Косово*. Њихово отцепљење Унија није подржала, већ је изразила „своју пуну посвећеност принципу суверенитета, независности и територијалног интегритета Грузије у међународно признатим границама” (Council Conclusion on Georgia, PRESS, 27. May 2008).

33) Слободан Самарџић, *Европска унија: систем у кризи: са студијом случаја о односима Србије и ЕУ*, нав. дело, стр. 229.

34) Ewa Bujwid-Kurek, “EU aspirations of the Republic of Serbia – an overview”, *Przegląd Europejski*, Instytut Europejski Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, Nr 2 (40), 2016, стр. 16.

прелазима, регионално представљање и сарадња).³⁵ То је, до тада, био највећи искорак према „нормализацији односа” између Београда и Приштине. Испуњавањем ових услова и усвајањем Бриселског споразума (јануар 2014), Србија је стекла статус кандидата и услове за отварање формалних преговора о њеном чланству у Европској унији. Касније, Београд је, посредством Уније, са Приштином закључио још четири споразума (о заједници српских општина, енергетици, телекомуникацијама и проходности митровачког моста). Србија је свој део обавеза из ових споразума извршила, док су власти у Приштини испуниле само оне обавезе које учвршћују њихову независност, а примени обавеза из Споразума о заједници српских општина још увек се противе. Сваки од ових споразума био је прилог одрицању Србије њених надлежности, имовине или утицаја на простору Косова и Метохије. С друге стране, процес приступних преговора са ЕУ је и даље неизвесан, при чему се од стране Уније непрестано истиче да процес преговарања треба до краја приступних преговора да доведе до „свеобухватне нормализације односа између Србије и Косова”, што очигледно имплицира и признавање Косова. У том правцу иде и услов о „правно обавезујућем споразуму са Приштином” немачког министра спољних послова Зигмара Габријела (*Sigmar Hartmut Gabriel*) који је изнео приликом посете Београду и Приштини фебруара 2018. године.

Из ових атипичних услова који су перманентно постављани Србији, стиче се утисак да све што је ЕУ чинила у случају Србије од 2000. године било је супротно њеним начелима и водило све већим дезинтеграцијама на постјугословенском простору. Зато изгледа, како многи указују, да европски пут Србије води ка дестабилизацији и слабљењу српске државе, уместо ка њеном јачању у складу са стандардним критеријумима који су примењивани на државе које су сада чланице Европске уније и друге државе Западног Балкана које су сада у процесу пријема.

35) Жарко В. Обрадовић, *Косовски замрзнути конфликт*, нав. дело, стр. 639–640.

4. ЗАМОР СРБИЈЕ НА ЕВРОПСКОМ ПУТУ

Након великог проширења ЕУ (2004), када је Унији од петнаест чланица приступило десет држава а потом и још три, њени званичници све чешће указују да је у ЕУ настао „умор од проширења”.³⁶ Они то истичу као један од главних разлога резервисаности према земљама Западног Балкана, укључујући и Србију. Међутим, иако је застао процес проширења, ЕУ према овим земљама намеће обавезе заједничке политике као да су и оне чланице Уније, што је изражено у свим сегментима, од заједничке безбедносне и одбрамбене политике до образовања.³⁷ Осим тога, овде свакако треба имати у виду и перманентну кризу у ЕУ, која траје од 2008. године и која још увек није превазиђена. Међутим, са српског становишта, све је видљивији замор и Србије од асиметричних, непринципијелних и непредвидљивих политичких условљавања и питање је докле она на том путу може издржати. Сви досадашњи резултати остварени су уз велике компромисе, притиске и ултиматуме, што је било фрустрирајуће за владајуће елите, а у политичкој јавности је све више подстицало антиевропско расположење. Дуга, атипична и несагледива условљавања тешко се могу издржати, јер она дестабилизују државу, нарушавају њен територијални интегритет и суверенитет. Косово је део територије Србије „који у највећој мери обележава историјски идентитет и Србије као државе и Срба као народа”.³⁸ Зато се признање независности Косова тешко може прихватити и то се сада поставља као најтеже питање и непремостива препрека Србији на путу ка ЕУ. Осим тога, многи грађани у Србији не верују да би она била примењена у ЕУ уколико би признала независност Косова.³⁹

У међународној јавности, још од НАТО агресије, непрестано се намеће став да је сецесија Косова и Метохије исход распада Југославије и ратних дешавања на њеном

36) Видети шире: Слободан Самарџић, *Трагедија Косова и Метохије: између Србије и Европске уније*, *Satena mundi*, Београд, 2018, стр. 23.

37) Jovan Bazić, Mirjana Knežević, “Knowledge in EU Development Strategies”, *Knowledge – International Journal*, Institute of knowledge management, Skopje, Macedonia, 1/2016, стр. 83–88.

38) Слободан Самарџић, *Трагедија Косова и Метохије: између Србије и Европске уније*, нав. дело, стр. 10.

39) Јелена Тодоровић Лазић, „Евроскептицизам у Србији – стари концепт у новом руху”, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 02/2018, стр. 87.

простору, да је то фактичко стање и да Косово треба признати на исти начин као и друге државе на постјугословенском простору. Све структуре међународних мисија на овом подручју пружају логистичку подршку албанским сепаратистичким структурама да формирају институције независне државе, уз истовремено угрожавање безбедности и перспективе живота Србима и другим неалбанским националним заједницама које вековима живе на Косову и Метохији.

Међутим, овде треба имати у виду да однос према Косову и Метохији проистиче из спољне политике ЕУ, али то није јединствена политика Уније као целине, нити свих држава њених чланица. У питању је однос најутицајнијих држава ЕУ (Немачке, Француске и Велике Британије) и САД према Србији и њеној јужној покрајини, који проистиче из геополитичких интереса САД на Балкану. Према овим интересима профилисана је и спољна политика Уније и ширење њеног утицаја према истоку и у земљама Западног Балкана. У том контексту се може разумети и притисак водећих земаља ЕУ на Србију да призна независност Косова. Затим, од Србије се захтева да, без чланства у Европској унији, своју спољну и безбедносну политику спроводи по директивама Уније и ради на спречавању руског утицаја на Балкану, што је свој прагматични израз нашло у захтеву да и Србија уведе санкције Русији, као што је то учинила ЕУ, њене државе чланице и САД. Испуњење овог захтева драстично би погоршало традиционално добре и стабилне односе између Србије и Русије са несагледивим последицама. Односи српског и руског народа, као и њихових држава, сежу далеко у векове, у заједничку историју словенства, хришћанства, цивилизације и културе. У савременим међународним односима Русија пружа велику подршку Србији, нарочито у Савету безбедности ОУН по питању Косова и Метохије, што је веома битно за очување територијалног интегритета и суверенитета Србије. Такође, треба имати у виду, да Србија са Русијом има и друге облике сарадње који су у великом успону. Све је то од изузетне важности за економску и политичку стабилност Србије. С друге стране, Русија у својој политици према Србији не поставља никаква условљавања, нити је омета у евроинтеграцијама и успостављању европских вредности и стандарда. На сличан

начин се гледа и на односе између Србије и Кине, где се све учесталије истиче конкурентска нелојалност кинеских инвестиција и производа, особито челика који се производи у Србији. Политичка и економска сарадња између Кине и Србије је у сталном успону и све се више проширује, нарочито кроз пласман кинеског инвестиционог капитала у Србији. Осим тога, Кина има разумевања за српске егзистенцијалне интересе и помаже Србији у очувању њеног територијалног интегритета и суверенитета, што се одразило и на став Кине по питању независности Косова.⁴⁰ Зато је и Кина стратешки партнер Србије и радикалније ограничење ове сарадње битно би успорило развој Србије и створило још већи анимозитет према Европској унији.

Питање заједничке безбедносне политике континуирано се намеће као битан услов Србији на европском путу. Србија је 14. децембра 2006. године приступила војно-политичком програму *Партнерство за мир* и од тада континуирано развија војну сарадњу са НАТО савезом. Међутим, то очигледно није довољно. Од Србије се све више захтева да приступи чланству, иако све државе чланице Уније нису чланице ове алијансе. Такође, треба имати у виду и то да све источно-европске државе које су приступиле Унији прво су постале чланице НАТО, као што је сада случај и са Црном Гором, а и Македонија је на том путу. Основна парадигма односа Србије и српског народа у целини према чланству у НАТО проистиче из трауматичних сећања на бомбардовање српских положаја у БиХ (1995) и Србије (1999). У томе је кључни узрок противљења НАТО савезу, што је изражено у свим сегментима српског друштва. У свим досадашњим истраживањима јавног мњења, противљење прикључењу НАТО савезу никада није падало испод 80 одсто, а у марту прошле године (2018) износило је 84 одсто, што нарочито указују и прозападне агенције које су вршиле ову врсту истраживања.⁴¹ Сличне резултате су показала истраживања јавног мњења и из ранијих година, нарочито код младих људи. Тако се, на пример, 88 одсто студената

40) Жарко Обрадовић, „Стратешко партнерство 'мале Србије' и 'велике Кине'”, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 03/2016, стр. 121–137.

41) Institut za evropske poslove, *Stavovi građana Srbije prema NATO*, Beograd 2018, Internet, <http://iea.rs/wp-content/uploads/2018/03/Stav-gradjana-Srbije-prema-NATO-2018-1.pdf>, 25/03/2018.

Универзитета у Београду (април–мај 2017) изјаснило против прикључења Србије НАТО-у.⁴²

Пристајање на ове кључне политичке захтеве, Србији се за узврат нуди да ће је ЕУ све више подстицати да издржи на европском путу; а САД, да ће подржати европски пут Србије. Зато у Србији расположење грађана према њеном чланству у Унији све више пада. Из резултата континуираних истраживања јавног мњења, може се запазити да је расположење грађана према чланству у Европској унији са некадашњих 73 одсто (новембар, 2009) пало на 55 одсто (децембар, 2018).⁴³ Међутим, упркос свему Србија покушава да истраје на путу евроинтеграција, „додуше с мање ентузијазма и спремности”.⁴⁴ Међутим, сви су изгледи да Србија, под овим притисцима и ултиматумима, не може достојанствено опстати на европском путу.

ЛИТЕРАТУРА

Влада Републике Србије, *Национални програм за интеграцију у Европску унију (НПИ)*, Влада Републике Србије, Београд, 2008.

Вучић Александар, *Експозе председника Владе Републике Србије*, Београд, 27. априла 2014, Internet, <http://www.srbija.gov.rs/pages/article.php?id=208780>, 18/07/2018.

Дачић Ивица, *Експозе поводом избора нових чланова Владе*, Београд, 30. август 2013, Internet, <http://www.srbija.gov.rs/pages/article.php?id=208267>, 21/06/2018.

42) Centar za međunarodnu javnu politiku, *Stavovi studenata Univerziteta u Beogradu o spoljnoj politici Srbije*, Beograd, 2017, Internet, <http://cmjp.rs/wp-content/uploads/2017/07/Rezultati-istra%C5%BEivanja-Stavovi-studenata-Univerziteta-u-Beogradu-o-spoljnoj-politici-Srbije.pdf>, 02/02/2019.

43) Министарство за европске интеграције Републике Србије, *Истраживања јавног мњења о ставовима грађана Србије према чланству Србије у Европској унији*, Internet, <http://www.mei.gov.rs/src/dokumenta/nacionalna-dokumenta/istrazivanja-javnog-mnjenja>, 05/02/2019.

44) Ognjen Pribičević, „Križa zapadnog liberalizma i njene refleksije na Srbiju”, u zborniku: *Ka evropskom društvu: ograničenja i perspektive*. (priredili: Lilijana Čičkarić, Aleksandar Bošković), Institut društvenih nauka, Beograd, 2018, стр. 18.

- Ђурковић Миша, *Илузија Европске уније*, Catena mundi, Београд, 2015.
- Европска комисија, *Република Србија: Извештај за 2018. годину*, Европска комисија, Београд, 2018.
- Канцеларија за придруживање Европској унији, *Национална стратегија Србије за приступање Србије и Црне Горе Европској унији*, Влада Републике Србије, Канцеларија за придруживање Европској унији, Београд, 2005.
- Коштуница Војислав, *Сагласност око пет кључних програмских принципа политике нове Владе Србије*, Београд, 15. мај 2007, Internet, <http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=67095>, 17/07/2018.
- Маркуш Б. Јован (приредио), *Бијела књига: референдум у Црној Гори 2006: зборник докумената*, ИИЦ Народна мисао, Подгорица, 2007.
- Министарство за европске интеграције Републике Србије, *Истраживања јавног мњења о ставовима грађана Србије према чланству Србије у Европској унији*, Internet, <http://www.mei.gov.rs/src/dokumenta/nacionalna-dokumenta/istrazivanja-javnog-mnjenja>, 05/02/2019.
- Николић Томислав, *Говор приликом инаугурације*, Београд, 11. јун 2012, Internet, <https://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=172623>, 17/07/2018.
- Обрадовић В. Жарко, „Косовски замрзнути конфликт”, у зборнику: *Глобализација и локализација* (приредили: Урош Шуваковић, Оливера Марковић-Савић, Владимир Чоловић), Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица; Српско социолошко друштво, Београд; Институт за политичке студије, Београд, 2017, стр. 627–644.
- Обрадовић Жарко, „Стратешко партнерство ’мале Србије’ и ’велике Кине’”, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 03/2016, стр. 121–137.
- Резолуција о придруживању Европској унији, *Службени гласник РС*, Београд, бр. 112/04.

- Резолуција о улози Народне скупштине и начелима у преговорима о приступању Републике Србије Европској унији, *Службени гласник РС*, Београд, бр. 112/13.
- Самарцић Слободан, *Европска унија: систем у кризи: са студијом случаја о односима Србије и ЕУ*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића Сремски Карловци, Нови Сад, 2016.
- Самарцић Слободан, *Трагедија Косова и Метохије: између Србије и Европске уније*, *Catena mundi*, Београд, 2018.
- Стратегија националне безбедности Републике Србије, *Службени гласник РС*, Београд, бр. 28/09.
- Стратегија одбране Републике Србије, *Службени гласник РС*, Београд, бр. 88/09.
- Тодоровић Лазић Јелена, „Евроскептицизам у Србији – стари концепт у новом руху”, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 02/2018, стр. 79–98.
- Bazić Jovan, Knežević Mirjana, “Knowledge in EU Development Strategies”, *Knowledge – International Journal*, Institute of knowledge management, Skopje, Macedonia, 1/2016, стр. 83–88.
- Bujwid-Kurek Ewa, “EU aspirations of the Republic of Serbia – an overview”, *Przegląd Europejski*, Instytut Europeistyki Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 2/2016, стр. 10–25.
- Bujwid-Kurek Ewa, “Państwa o proveniencji jugosłowiańskiej w procesie rozszerzania Unii Europejskiej – refleksja politologiczna”, *Politeja*, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 5/2018, стр. 5–15.
- Bujwid-Kurek Ewa, “Republika Serbii w kontekście kryteriów kopenhaskich – studium politologiczno-prawne”, *Horyzonty Polityki*, Instytut Nauk o Polityce i Administracji Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków, 4/2013, стр. 125–147.

- Centar za međunarodnu javnu politiku, *Stavovi studenata Univerziteta u Beogradu o spoljnoj politici Srbije*, Beograd, 2017, Internet, <http://cmjp.rs/wp-content/uploads/2017/07/Rezultati-istra%C5%BEivanja-Stavovi-studenata-Univerziteta-u-Beogradu-o-spoljnoj-politici-Srbije.pdf>, 02/02/2019.
- Council Conclusion on Georgia, PRESS, 27. May 2008.
- Council Conclusions on Western Balkans, 18. February 2008, 6496/08 (Presse 41).
- Council Joint Action 2008/124CFSP of 4 February 2008 on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX Kosovo, *Official Journal of the European Union*, L 42/92.
- Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement (CSP), 2 February 2007.
- Đinđić Zoran, *Ekspoze u Skupštini Srbije*, 24. januara 2001. u Beogradu, Internet, <http://www.zorandjindjic.org/govori/ekspoze-dr-zorana-%C4%91in%C4%91i%C4%87-u-skup%C5%A1tini-srbije?format=simple>, 17/07/2018.
- European Parliament resolution of 18 April 2013 on the 2012 Progress Report on Serbia (2012/2868(RSP)).
- Institut za evropske poslove, *Stavovi građana Srbije prema NATO*, Beograd 2018. Internet, <http://iea.rs/wp-content/uploads/2018/03/Stav-gradjana-Srbije-prema-NATO-2018-1.pdf>, 25/03/2018.
- Lopandić Duško, *Evropska integracija između nacije i globalizacije*, Arhipelag, Beograd, 2017.
- Miščević Tanja, „Dragi čitaocē”, u brošuri: *Pregovaračka poglavlja: 35 koraka ka Evropskoj uniji*, Informacioni centar EU u Beogradu, Beograd 2015.
- Miščević Tanja, „Savremeni odnosi Srbije i Evropske unije”, u zborniku: *Izazovi spoljne politike Srbije*, (priredila: Jelica Minić), Fondacija Fridrih Ebert, Evropski pokret, Beograd, 2015, стр. 15–20.

Pribičević Ognjen, „Krizna zapadnog liberalizma i njene refleksije na Srbiju”, u zborniku: *Ka evropskom društvu: ograničenja i perspektive*. (priredili: Lilijana Čičkarić, Aleksandar Bošković), Institut društvenih nauka, Beograd, 2018, стр. 13-27.

Rosamond Ben, *Theories of European Integration*, Palgrave, New York, 2000.

Svilanović Goran, „Ekspoze u Saveznoj skupštini SRJ”, Beograd, 24. oktobra 2001, u zborniku: *Spoljna politika Srbije: strategije i dokumenta*, (priredili: Nataša Dragojlović, Stanislav Sretenović, Dragan Đukanović, Dragan Živojinović), Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2011, стр. 278–303.

Jovan Bazic, Ewa Bujwid-Kurek, Zarko Obradovic

SERBIA AND THE CHALLENGES OF EUROPEAN INTEGRATION

Resume

Since the changes on October 5, 2000 in Serbia the major priority in its foreign policy has been full membership in the European Union. The Republic of Serbia became a part of the Stabilization and Association Process when it was a member of Yugoslavia, which bound it to gradual coordination of its own legislation with the legal heritage of EU, as well as to its consistent application. However, during that process the Republic of Serbia was continually coming across huge obstacles, unpredictable and asymmetric conditions, political problems and conflicts. Basic criteria for the EU membership remained in the shadow of multiple political conditions and ultimatums, while supplementary criteria for Western Balkans countries came to the first place and became unpredictable. Also, many conditions have been set to Serbia, but not to other Balkan candidate countries for EU membership. This has been especially evident in the ultimatums of EU when it came to the questions of cooperation with Hague Tribunal, in the process of separation of Montenegro from Yugoslavia and Kosovo from Serbia. The question of cooperation with Hague Tribunal was constantly asked in all of the contacts between EU representatives and Serbian officials. So, until the extradition of Ratko Mladic, it looked like the key condition for continuing EU integration was the cooperation with Hague Tribunal because only after this extradition did Serbia get the status of a candidate for EU admission. During negotiations about Stabilization and Association Agreement, EU imposed 'dual track' approach where Serbia and Montenegro were treated as separate and independent wholes. EU also had an active role in the process of separating Montenegro from Serbia, especially during referendum, so this also contributed to the breaking of the State Union of Serbia and Montenegro.

In the case of Kosovo, in the past two decades, by being silent and not reacting to numerous cases of violence against Serbs

and violating UN Security Council Resolution 1244, EU basically supported secessionist activities of Kosovo Albanians, as well as their political leaders who grew from a terrorist organization, so called Kosovo Liberation Army. After the independence proclamation of Kosovo (2008), EU accepted that independence as a 'unique case', which is against international law, as well as against the criteria from the Thessaloniki Agenda about respecting the principle of inviolability of borders and peaceful settlement of disputes in the region. Additionally, EU sent its EULEX mission to Kosovo in order to contribute directly to the construction of Kosovo institutions. At the same time, EU continued to pressure Serbia, insisting on 'good-natured relations with Kosovo' whose main goal was independence recognition. These pressures were gradually accepted by Serbian authorities, so soon 'negotiations between Belgrade and Pristina' were imposed on Serbia with EU's mediation. The outcome of these negotiations was the acceptance of a range of agreements, where each one of them was a contribution to denying jurisdiction of Serbia on Kosovo. Adopting the agreement and fulfilling taken duties created an illusion that Serbia was on the road to becoming a member of the EU, but in reality Kosovo got jurisdiction of independent states. EU officials constantly point out that till the end of admmissive negotiations there should be 'comprehensive normalization of the relations between Serbia and Kosovo' and that should be confirmed by a binding legal act. And now, all masks fall and leading EU members, especially Germany, talk openly about independence recognition of Kosovo from Serbia! No more mimicry!

Other than the mentioned ultimatums, Serbia is expected to adjust and conduct its foreign and security policy according to EU directives without being an EU member. This is now basically expressed in the demand that Serbia should introduce sanctions towards Russia, as EU, its member countries and USA did. However, they basically demand that Serbia should work on inhibiting Chinese and Russian influence in the country. Russia and China are Serbia's strategic partners and they provide great support in keeping territorial integrity and sovereignty, especially in Security Council. Additionally, Serbia's cooperation with these countries is thriving in many sectors, which is extremely significant for its political and economic stability. On the other hand, Russia and China do

not set any conditions to Serbia, or interfere with EU integrations. Accepting mentioned EU ultimatums would drastically worsen Serbia's political and economic stability and disturb its existential interests. The question of mutual security policy is also constantly imposed on as an important condition for EU membership. Serbia actively participates in NATO program, Partnership for Peace. However, that's not enough. Serbia is increasingly expected to become a NATO member, which comes across a great resistance, mainly because of Serbian positions bombardment in Bosnia and Herzegovina (1995) and Serbia (1999). That resistance is expressed in all segments of Serbian society.

Serbia is promised that by accepting these political demands EU will encourage it to endure the integration, and USA will support Serbia's EU strivings, which seems pretty cynical. That's why Serbian citizens' attitudes towards its EU membership are losing strength day by day. Despite everything, Serbia is trying to handle its EU integration, but it's harder and harder. The prospects are that, under all of these pressures and ultimatums, Serbia can't survive EU integration with dignity.

Keywords: Serbia, European Union, Kosovo, Western Balkans, euroscepticism, foreign policy

* Овај рад је примљен 15. марта 2019. године, а прихваћен на састанку Редакције 27. јуна 2019. године.